

Toespraak VNG-directeur Jantine Kriens

Reflectiebijeenkomst over:

En nu verder! Vierde periodieke beschouwing over interbestuurlijke verhoudingen na de decentralisaties in het sociale en fysieke domein van de Raad van State.

6 maart 2017

De beschouwing van de Raad van State over de bestuurlijke verhoudingen na de decentralisaties heeft ons weer heel erg bij de les gehaald. Want anders blijf je maar zitten in zo'n proces van decentralisaties en het behartigen van belangen van gemeenten. En wat je je dan realiseert is dat we de afgelopen periode heel erg in gesprek zijn geweest met de vakdepartementen. Ik ben dan ook wel eens jaloers op mijn Deense collega's voor wie de decentralisatieoperatie een bestuurlijke operatie was en niet een inhoudelijke. De decentralisaties zijn namelijk de erkenning van het feit dat de landelijke overheid niet in staat is om in onze heterogene samenleving, in de postverzuiling, in de geïndividualiseerde, geseclariseerde samenleving vanuit het nationale niveau de goede antwoorden te geven. Daar heb je andere typen van samenspel voor nodig.

Jullie wijzen ons in dit rapport op heel veel zaken die de afgelopen periode zijn ingezet, maar die nog veel verfijning en voor een deel zelfs een andere bestuurlijke verhouding scherp neerzetten. Die ervaringen met de decentralisaties in de afgelopen periode hebben ons ook geleerd dat de oude termen van 'je gaat erover of je gaat er niet over, we zijn autonoom, dus bemoeit u zich er niet mee', dat die allemaal niet meer werken. Want we hebben maar één burger en die ene burger is of inwoner van een dorp, of van een gemeente, maar eigenlijk altijd inwoner.

Ik verwijs daarbij naar de ervaringen met vluchtelingenvraagstukken, waarbij je ziet dat er opeens een enorme maatschappelijke urgentie is. En die urgentie maakt dat je ineens over grenzen heen kunt komen. En dat je dus gaat zeggen: hoe gaan we dit vraagstuk nu oplossen? En het maakt dat je een ruimte zoekt. In dit geval is dat de regietafel geworden waar we met elkaar aan de tafel zijn gaan zitten om met elkaar te bekijken wie wat gaat doen. En daarbij natuurlijk de vraag hoe we ervoor gaan zorgen dat we dat op de goede manier doen.

Maar wat betekent dat dan vervolgens? Want dat kan niet vrijblijvend zijn, mag geen doel in zichzelf zijn en moet ervoor zorgen dat het land beter bestuurd wordt. En daar wijzen jullie ons met deze beschouwing heel erg goed op.

Ik wil een paar reflecties aangeven.

Een van de dilemma's die wij bij de transitie van de decentralisaties ervaren hebben, is de rol van de Kamer. Voor mij was de decentralisatie de erkenning van de nationale overheid dat je in de heterogeniteit van onze samenleving dingen op een ander niveau moet organiseren. Zeker in het sociale domein. Maar daar niet alleen. De Omgevingswet is ook een voorbeeld van wetgeving waarin je ruimte biedt voor heterogeniteit. En de Tweede Kamer speelt daarin een belangrijke rol. De Kamer heeft ingestemd met de decentralisaties en zou dus vaker moeten zeggen: dit hebben we gedecentraliseerd, daar gaan nu gemeenteraden over. Dat gebeurt nog onvoldoende. De NRC-reportage een paar weken geleden over het pgb-proces is daar een goed voorbeeld van. In de kop

wordt gesproken van de 'missers van de staatssecretaris'. Maar dat is mij te makkelijk. Ik heb meerdere malen ervaren hoe de staatssecretaris onder druk van de Kamer met ons in een gesprek terecht kwam waarbij we allebei zeiden: 'Dat zou niet moeten kunnen. Maar ja, de Kamers wil is wet.' Welke positie hebben gemeenteraden om de Kamer terug te geven dat de consequentie van de decentralisatie is dat de Kamer de volksvertegenwoordiger in de gemeenten niet voor de voeten moet lopen. Wie kan die rol op zich nemen. Wie heeft die positie. Ik vind dat een buitengewoon ingewikkeld dilemma, maar wel een dilemma dat ook geadresseerd zou moeten worden.

U adresseert ook dat verschrikkelijk ingewikkelde vraagstuk: Hoeveel verschil kunnen we aan? Misschien moeten we hier als gemeenten wel de hand in eigen boezem steken. We hebben zelf niet altijd vastgesteld hoeveel verschil we lokaal accepteren: wat is onze visie op lokaal beleid, wat is goed welzijn en binnen welke bandbreedte organiseren we dat? Waar zijn verzekerde rechten van onze inwoners aan de orde en waar gaan we condities op maat realiseren? Welke kwaliteit streven we na in onze lokale samenleving?

In dat opzicht heeft het ontzettend tegengewerkt voor ons dat we met drie wetten in de decentralisaties hebben gezeten. Waar bij de Wmo op landelijk niveau het frame de hervorming van de langdurige zorg was. Maar wat gemeenten doen, is geen zorg. Dat is huishoudelijke hulp, dat is voorzieningen organiseren opdat mensen goed vervoerd kunnen worden, dat is de verbinding tussen mensen organiseren. Het landelijke frame heeft gemeenten flink tegengewerkt omdat daardoor het beeld ontstond dat we in de zorg aan individuele rechten gaan knagen. Maar het gaat niet over individuele rechten in de zorg. Dat zit bij de zorgverzekeraar.

Gemeenten helpen mensen zo lang mogelijk thuis te blijven. En dat zit in een range van verschillende activiteiten die je daarin moet organiseren.

Een ander dilemma vind ik de hectiek van vandaag: wil je interbestuurlijke verhoudingen goed neerzetten, dan heb je tijd voor reflectie nodig. Dan heb je tijd nodig om te kunnen kijken, wat is hier nou gebeurd, wat is hier nou van te leren? Welke casus hebben we hier nu precies? We zijn bezig met proeftuinen in de regionale samenwerking. Dat is een van de eerste keren dat we op die manier om de tafel kunnen zitten, samen met mensen in de regio kunnen bespreken wat we hiervan hebben geleerd en wat we hiervan moeten omzetten in wetgeving, in afspraken. Daarvoor is tijd nodig, tijd voor reflectie.

Uit die proeftuinen komt steeds weer naar voren dat we een tussenruimte nodig hebben. In het openbaar bestuur hebben we nog al eens de neiging om telkens weer in de vorm te gaan zitten en die vorm ook vast te leggen, te laten stollen. Maar wat je ziet, is dat we heel erg veel behoefte hebben aan nieuwe manieren van met elkaar om de tafel zitten, aan een tussenruimte. Maar hoe creëer je een tussenruimte en hoe ga je die dan inzetten?

En dan wil ik het ook nog even hebben over de in de beschouwing van de Raad van State genoemde gedeelde stelselverantwoordelijkheid als consequentie van de decentralisaties naar gemeenten. Voor ons in gemeenteland is dat een heel belangrijke constatering waarvan we de consequenties heel goed zullen moeten doordenken. Dat geldt overigens ook voor de Vereniging. Want wat betekent het voor de VNG als decentrale overheden ook stelselverantwoordelijkheid dragen. Welke rol nemen wij daarbij dan in? Zijn wij als VNG de partner van de landelijke overheid? En als dat dan zo is, hoe zorgen we er dan voor dat al die 388 gemeenten dat ook op een vergelijkbare manier gaan doen? Dat zijn hele grote vragen die we ook als Vereniging aan onszelf te stellen hebben.

Maar het is prettig dat u met uw beschouwing ons dwingt om ze aan onszelf te stellen.